

Nieuwsbrief van de stichting Vriendenkring HAAREN 1940 - 1945

Jaargang 8, nummer 1

April 2007

Inhoud

Van de voorzitter	1
Viering van het zevenjarig bestaan	2
Herdenking “Kristalnacht” in Haaren Duitsland	4
Resultatenrekening 2006	6
In Memoriam	7
Brief uit Leeuwarden	8
De geschiedenis van het Groot-Seminarie deel 13	10
Boekenlijst	16

Van de voorzitter

(tegen vergoeding) een broodje te eten en na te praten.

UITNODIGING

Hiermee wordt u allen van harte **uitgenodigd** voor de opening van de tentoonstelling

Een toelichting op de nieuwe tentoonstelling vindt u elders in deze Nieuwsbrief.

Nederlandse Kampen gedurende de Tweede Wereldoorlog: geheime diensten - verzet - waarom Haaren?
op zaterdag 12 mei 2007.

NB Willen degenen die van deze uitnodiging gebruik willen maken het bijgevoegde antwoordkaartje invullen en retourneren. Als u niet komt hoeft u ook geen antwoordkaartje terug te sturen!

Openingsprogramma

- Vanaf 10.00 uur ontvangst in het restaurant van Cello, locatie Haarendael (voormalige Polizei- und Untersuchungsfängnis Haaren), Raamse Akkers 15 te Haaren.
- 11.00: *openingsceremonie*
- Deze staat in het teken van het thema van de tentoonstelling. Er zijn onder meer sprekers die betrokken zijn bij de kampen Amersfoort, Vught en Westerbork. De muzikale omlijsting wordt verzorgd door Jacco Nefs, klarinet en Jasper van Rosmalen viool.
- Sluiting rond 12.30 uur met het ontstaan van de *Gedenkkaars* en het zingen van het *Wilhelmus*, waarna gelegenheid

Nieuw bestuurslid

Op 20 maart 2007 is mevrouw Anny Ronnes-Meulepas toetreden tot het bestuur van onze stichting. Zij is al een aantal jaren als vrijwilligster betrokken bij de Gedenkplaats. Omdat zij goed weet wat er binnen deze onmisbare groep speelt heeft zij het aandachtsgebied *vrijwilligers* in haar portefeuille. Daarnaast is zij actief op het gebied van communicatie en PR en is lid van de redactie van de Nieuwsbrief. Wij zijn blij dat we er een zodanig betrokken bestuurslid bij hebben!

Vervolg op blz. 7.

Nederlandse kampen gedurende de Tweede Wereldoorlog

geheime diensten - verzet - waarom Haaren

Tentoonstelling: 12 mei 2007 – 5 december 2007

Inleiding

Bijna zeven jaar na de opening van de Gedenkplaats Haaren 1940-1945 en na twee jaar intensief onderzoek, zijn wij ons steeds meer bewust geworden van de geschiedenis van de Polizeigefängnis Haaren (het voormalige Groot-Seminarie). Met nieuw ontdekte gegevens kunnen wij grotere verbanden leggen en ontbrekende feiten invullen.

Geheime diensten & spionage

De oorsprong en de kern van het *Lager Haaren: Polizei- und Untersuchungsgefängnis* lagen bij de Duitse geheime diensten, maar niet alleen daar. Want in de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) waren er al geheime diensten: de Britse, Franse, Belgische (Le Blanc) en Nederlandse (GS III).

De definitie van *spionage* is vastgelegd in de Verklaring van Brussel (1874):

“Iedereen moet als spion beschouwd worden, die in het geheim of onder vals voorwendsel, op plaatsen die door de tegenstander zijn bezet, inlichtingen verzamelt of tracht te verzamelen met de bedoeling deze aan andere partijen mede te delen.”

Sinds 1934 had de Nederlandse geheime dienst al contacten met de Duitse geheime diensten: Sicherheitsdienst, Gestapo en Auslandstelle der Abwehr. Bijvoorbeeld, de Generaal Sas met SD'er Forster waar schuwden voor de komende oorlog, wat niet serieus werd opgepakt. Ook waren er contacten met de 1e politiecommissaris Brinkman uit Eindhoven, maar toen ging het om extreme groepen zoals Palestijnastrijders, communisten en oproerkraai-

ers. En daarnaast om joden. Bovendien wilden de geheime diensten infiltreren in Nederland.

Heden ten dage is dat weer zo - er is niets nieuws onder de zon - , maar nu betreft het andere extreme groeperingen.

Het Venlo-incident 1939, ontstaan uit een net van intriges beraamd door de geheime diensten, werd door Hitler gebruikt als rechtvaardiging voor de Duitse inval in Nederland, België en Luxemburg omdat er een Nederlandse officier bij betrokken was. De bezetting werd een feit.

Verzet

Bij Koninklijk besluit van 19 juli 1940 verklaarde Koningin Wilhelmina het wenselijk te achten “in de huidige omstandigheden centrale leiding te geven over de verkrijging, verzameling en aanwending van inlichtingen, welke hetzij voor de defensie, hetzij voor de handhaving van de inwendige rust en veiligheid in het Koninkrijk, hetzij voor de buitenlandse verhoudingen, van belang zou kunnen zijn”.

Er ontstond verzet. Niet alleen in Nederland, maar ook in onze *Overzeesche gebiedsdelen*.

De Nederlandse regering pakte daar de Duitse en Duitsgezinde personen op met als gevolg dat de Duitsers hier ook mensen oppakten, de zogenaamde Indische Gijzelaars (internationale gijzelaars). Zij kwamen via Buchenwald naar Haaren. Eerder werden daar al gevangenen vanuit Kamp Amersfoort naar toe gebracht en werden er agenten van het Engelandspiel vastgezet. Maar vanaf de aankomst van de

Indische gijzelaars werd Haaren door de buitenwereld als Gijzelaarskamp beschouwd.

Het verzet was inmiddels gevorderd. Het Legioen Oud Frontstrijders (**LOF**), de Ordediensten (**OD**), de Inlichtingendiensten (**ID**), de communisten, maar ook de pers en de politiek hielden zich niet afzijdig. De eerste illegale bladen verschenen. Vanuit de politiek werd stelling genomen door de Sociaal Democratische Arbeiders Partij (**SDAP**), de Nederlandse Unie, de Antirevolutionaire partij (**ARP**) tegen de Sturmabteilung (**SA**) de Nationaal Socialistische Beweging (**NSB**) en Het Nationaal (Zwart) Front. Dit alles veroorzaakte spanning in onze samenleving wat uitmondde in een verharding van het verzet. Vanuit Londen werd de eerste geheimagent gedropt: Lodo van Hamel. Hiermee begon het Englandspiel en volgden de eerste arrestaties van de agenten. De eerste van hen kwam in Haaren aan in maart 1942.

Waarom Haaren?

De cellenbarakken en de tijdelijke opvang in de gevangenis bij het pompstation van de Wehrmacht te Scheveningen waren op den duur niet geschikt en de bezetters kenden het voormalige Groot Seminarie al als Gijzelaarskamp.

“In de geest van en in overleg met de hoogste rechtelijke instantie *Reichssicherheitshauptamt* en met de *Wehrmachtsbefehlshaber* en de *Oberstkriegsgerichtsrat*, *Dr. Gaykow*, werd het Haaren.

a) Het is geïsoleerd en volkomen geheim. Haaren is nog niet bekend als gevangenis. Mede doordat ze de agenten niet voor het Kriegergericht laten komen, waar ze eventueel een vonnis zouden kunnen krijgen wat aan de buitenwereld bekend zou worden.

b) Behoorlijke behandeling en huisvesting. Sommigen hebben couranten en radio. Dit bij tegemoetkoming en medewerking bij het

afleggen van verklaringen, bekend maken van codes, enz.

c) En ze mogen in Nederland blijven en krijgen geen doodvonnis.”

Maar na de ontsnapping op 22 / 23 november 1943 van drie agenten, nam Rauter in opdracht van Himmler het besluit hen alsnog naar elders door te sturen met alle gevolgen van dien.

Polizei- und Untersuchungsgefängnis

Op 12 mei 1942 kwamen de zogenaamde *grensoverschrijders* binnen. Zij werden opgepakt terwijl ze naar het buitenland probeerden te vluchten. Op 13 juli 1942 kwamen er nog ongeveer 650 *Präventivgeiseln*, die op 11 januari 1943 naar Sint Michielsgestel vertrokken waarmee de totale verhuizing van de gijzelaars naar Beekvliet een feit was.

De Duitse kampcommandant Wacker hield bij die gelegenheid een vriendelijke afscheidsspeech.

Vanaf dat moment werd Haaren volledig een Polizei- und Untersuchungsgefängnis met een eigen kampcommandant onder supervisie van de Sicherheitsdienst met de SS'er Giskens en de SD'er Schreieder. De bewaking binnen en buiten werd uitgevoerd door respectievelijk Duitse en Nederlandse SS'ers.

De *Amersfoortse* gevangenen, die er al vanaf 15 november 1941 waren, verleenden handen spandiensten. Sommigen van hen waren bijna 3 jaar in Haaren toen op 17 september 1944 de *Polizei- und Untersuchungsgefängnis Haaren* opgeheven werd.

2007-03-26 Rien Pajmans

Openingstijden

Deze tentoonstelling is geopend vanaf zaterdag 12 mei tot en met woensdag 5 december 2007:

- elke 1^e woensdag van de maand

van 10.00 – 16.00 uur
- in de maanden juli en augustus is er elke
woensdag een rondleiding om 10.00 uur

groepen op afspraak: 06 20 888 779,
013 5215480 en 0411 622230
Rondleiding € 2,- p.p.

Herdenking “Kristalnacht” in Haaren Duitsland

Om aandacht te geven aan de ongeveer 200 joodse personen die gedurende de oorlogstijd verbleven in de gevangenis te Haaren, werd in 2005 de tentoonstelling “Joden in Haaren” gehouden.

Enkele leden van de Heimat- und Verkehrsverein uit het Duitse plaatsje Haaren, die onderzoek doen naar de “Landjuden in Haaren”, hebben toen een vitrine ingericht waarin vooral aandacht werd geschonken aan de familie Rosenberg.

Een lid van de Duits joodse familie, Else Rosenberg, is in 1937 geëmigreerd naar Nederland en in Amsterdam, als hulp in de huishouding, gaan werken bij de familie Katz.

Deze Joodse familie, eveneens afkomstig uit het Duitse Haaren, had zich al eerder in Amsterdam gevestigd. Op 16 juni 1943 wordt Else Rosenberg tijdens een huiszoeeking gearresteerd en overgebracht naar de gevangenis in het Brabantse Haaren. Op 12 november 1943 volgt de vrijlating. Waarschijnlijk kon niet worden vastgesteld dat zij betrokken was bij de activitei-

ten van het Utrechts Kindercomité. Ook had ze bij de inschrijving in Haaren als geloofsovertuiging “evangelisch” aangegeven. Else is in 1998 overleden.

De contacten die tijdens de tentoonstelling, in 2005, zijn ontstaan waren voor de Verkehrsverein aanleiding bestuur en vrijwilligers van de gedenkplaats uit te nodigen om de onthulling van een gedenksteen, ter herinnering aan de omgekomen joden uit het Duitse Haaren, bij te wonen.

Deze onthulling had plaats op vrijdag 10 november 2006. In de nacht van 8 op 9 november 1938, de Kristalnacht, waren de Joden in het Duitse Haaren nog met rust gelaten. In de middag van 10 november komt echter een groep van de SS- afdeling, van het nabij gelegen, Büren en vernielt de joodse gebedszaal. 's- Avonds trekt een SA- groep door het dorp en richt vernielingen aan in de huizen en winkels van joodse inwoners. Een derde groep, die in de nachtelijke uren langs komt, maakt de vernielingen volledig en gaat over tot plundering van de woningen en winkels.

Ter herinnering aan deze gruwelijkheden en de 28 Joodse Haarense inwoners die de Holocaust niet overleefd hebben is een gedenksteen geplaatst bij het Joodse kerkhof.

In het dorps huis was een tentoonstelling ingericht over de Joodse families en de verschrikkingen van de Kristalnacht.

Enkele leden van het bestuur en een aantal vrijwilligers hebben de uitnodiging

Kamp Niederhagen

om de plechtigheden bij te wonen aangenomen. Het bestuur heeft het bijzonder op prijs gesteld dat de burgemeester van Haaren, de heer F. Ronnes, en de directeur van Cello/Haarendael, de heer L. van Beek, deel wilden uitmaken van de afvaardiging naar het Duitse Haaren.

In een toespraak tijdens de ontvangst in het parochiehuis heeft de voorzitter, mevrouw A. Ramakers, aandacht gegeven aan de gemeenschappelijke geschiedenis die nu deel uit maakt van ons leven en waar beide dorpen en hun inwoners inhoud aan willen geven.

De plechtigheid die hierna plaatsvond bij het Joodse kerkhof heeft bij ons veel indruk gemaakt. Enkele honderden inwoners van het Duitse Haaren waren aanwezig. Het Blasorchester Sintfeld-Echo en het Kinderkoor zorgden voor muzikale omlijsting.

Indrukwekkend stil werd het toen twee Haarense inwoners de namen oplazen van de 28 omgekomen joodse inwoners, terwijl schoolkinderen elke keer een steen neerlegden op de gedenksteen.

Later op de avond was er een herdenkingsbijeenkomst en de opening van de tentoonstelling in het dorps huis. Diverse sprekers, waaronder burgemeester Ronnes, voerden het woord. Bijzonder aansprekend was de

bijdrage van Viktoria Rosenberg die speciaal voor deze bijeenkomst vanuit Israël naar de woonplaats van haar voorouders was gekomen. Haar woorden en gezang gaven ook deze bijeenkomst een bijzonder karakter.

In gezelschap van onze gastheren werd op zaterdagmorgen een bezoek gebracht aan het nabijgelegen **Schloss Wewelsburg**. Dit (driehoeks) kasteel was door Heinrich Himmler bestemd als hoofdkwartier van de SS. Om over voldoende arbeidskrachten te kunnen beschikken voor de verbouw en inrichting van het kasteel en bijgebouwen werd vlakbij het concentratie kamp Niederhagen ingericht. Ongeveer **3900** gevangenen werden ingezet, waarvan er **1285 overleden** aan ondervoeding, ziekten, foltering en moord. Op dit moment zijn er nog 2 ruimten, in de Noordtoren, die herinneren aan deze tijd. De “Gruft” - groeve, is een koepelhal met in het plafond een hakenkruisornament. In de daarboven gelegen “Obergruppen-führersaal” trekt het ornament in de marmervloer, voorstellende een zwarte zon (“Sonnenrad”) met twaalf stralen in de vorm van een SS-teken de aandacht.

In de overige ruimten in het kasteel zijn nu een jeugdherberg en een streekmuseum gevestigd.

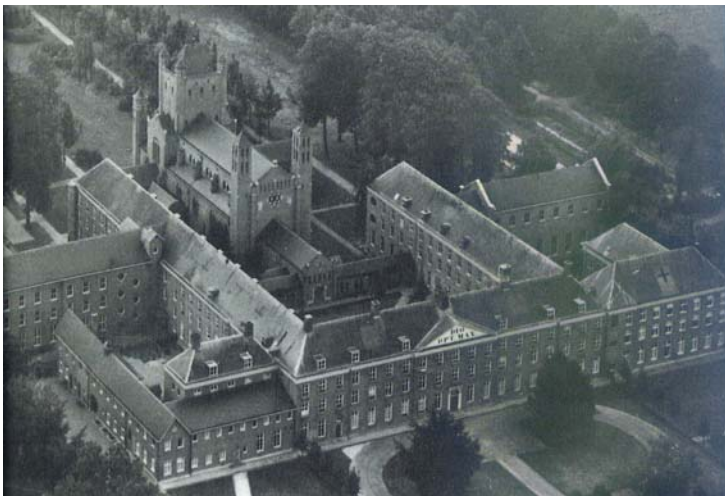
Een documentatiecentrum annex museum

over het kasteel in oorlogstijd bevindt zich in het voormalige SS-wachtgebouw. (meer informatie op: www.wewelsburg.de)

Rob Esmeijer

Resultaten overzicht 2006

Grootboekrekening	Debet Euro's	Credit Euro's
1 Afschrijving inventaris en inrichting	2.000,00	
2 Bestuurskosten	1.477,93	
3 Exploitatiekosten	395,85	
4 Contributies en verzekeringen	627,05	
5 Algemene kosten	1.161,29	
6 Drukwerk & papier	258,88	
7 Jaarlijkse herdenking	174,05	
8 Internetkosten	124,87	
9 Nieuwsbrief	981,42	
10 Ontvangen subsidies en overige baten		1.875,00
11 Donaties vrienden		4.186,17
12 Overige verkopen totaal		6,80
13 Boekverkopen totaal		521,40
14 Div baten bezoekers		307,15
15 Rente bate Rabobank		131,20
Nadelig Saldo		173,62
Totaal	7.201,34	7.201,34

Haarendael in vogelvlucht

In Memoriam

Nagekomen melding,
E.J. Everhard
30 november 2005

J.M. Stechweij,
ons onbekende datum

Mevr. C.J.H. Dane,
9 augustus 2006

M.G.P.L. Spruit,
11 oktober 2006

Kees Mooiman,
3 november 2006

George L.A. Monté,
27 november 2006

Vervolg van de voorzitter

Verkenning toekomst

In de Nieuwsbrief van oktober 2006 meldde ik u dat er een verkenning is gestart met betrekking tot het perspectief van onze Gedenkplaats. Dit houdt nauw verband met het ophanden zijnde vertrek van Cello van het landgoed Haarendael (2008/2009). Wij oriënteren ons daarom op de mogelijkheden voor de toekomst. Kunnen we blijven op de huidige locatie? Kunnen we een goede samenwerkingspartner vinden? In een volgende Nieuwsbrief zullen wij u berichten over de ontwikkelingen.

Anny Ramakers-Dahmen, voorzitter

Brief uit Leeuwarden.

Hier volgen enige wetenswaardigheden van Eedze-Douwe van der Heide, mijn vader, hierna genoemd 'Heit'

Nadat hij sinds zijn gevangenneming op 13 maart 1941 in het Huis van Bewaring te Leeuwarden, het Scholtenshuis te Groningen en kamp Amersfoort was geweest, arriveerde Heit met nog enige anderen, onder wie Dirk Faber en Foppe Schiphof op 15 November 1941 in het Groot Seminarie te Haaren. Verbleef hier als gevangene tot 'Dolle Dinsdag'. Op deze dag is Heit gevlucht, gebruikmakend van de verwarring die er toen heerste. Hij heeft van tevoren geprobeerd om medegevangenen uit zijn verzetsgroep, Dirk Faber en mogelijk Foppe Schiphof (maarlaatstgenoemde was volgens mij al eerder "afgevoerd") te overtuigen dat ze moesten zien te vluchten. Echter Faber dacht dat het zo'n vaart niet zou lopen, de oorlog was immers bijna voorbij? Helaas werd hij de volgende dag naar Duitsland gevoerd en is in 1945 omgekomen in het concentratiekamp Sachsenhausen. Ook Schiphof is in 1945 omgekomen in Bergen-Belsen.

Terug naar de vlucht van Heit.

Volgens mijn broer Sjoerd maakte hij gebruik van het moment dat een bewaker bij de poort naar de sleutel zocht, maar deze blijkbaar niet bij zich had. Zo zag hij kans met [?] er tussen uit te knippen. Ze hebben uren in een droge sloot gelegen. Ze (twee man RP) zijn later bij een boer te Esch (Haaren RP) terechtgekomen. Mijn zus Sijke wist direct de naam te noemen - 'Simons'. (Lau Simons op de Heesakker in Haaren RP) Dit vond ik heel bijzonder omdat ik juist in het boekje 'Haaren in oorlogstijd' over de ontvluchting van een elek-

triciën en een monteur had gelezen. Het kon bijna niet anders: laatstgenoemde moest Heit zijn! Oom Klaas wist te vertellen dat zij met mijn ouders later nog eens bij boer Simons zijn geweest en er geloogd hebben.

Voor het zover was is er natuurlijk wel het een en ander gebeurd waar wij geen weet van hebben. Heit was over het algemeen nogal zwijgzaam, zeker waar het zijn belevenissen tijdens zijn gevangenschap betrof. Ook in de bewaard gebleven brieven is hij zuinig met informatie, met uitzondering van de eerste illegale brief na zijn aankomst in het Groot Seminarie Haaren. Misschien wilde hij Mem (= Moeder) niet ongeruster maken dan nodig? Een enkele keer kwamen de verhalen die voor mij, als kind van na de oorlog (1947), uit een heel ver verleden leken te komen. Ik wilde het graag onthouden Helaas, dan had ik het moeten opschrijven en dat heb ik niet gedaan.

De volgende verhalen zijn mij / ons wel bijgebleven.

Heit kreeg opdracht van de Duitsers om voor alle cellen sleutels te maken in heel korte tijd, wat in feite onmogelijk was. Wat hij (in z'n eentje?) heeft gedaan? Alle sleutels waren lopers, dus allemaal hetzelfde. Hij liet zijn opdrachtgevers in de waan dat er op iedere deur enkel die ene genummerde sleutel paste! Hij kreeg het op tijd klaar. Men was zeer lovend, dat hij dat gefikst had!

Nu was het in de familie wel bekend dat Heit erg handig was, maar zo?

Heit, zijn beroep was, automonteur, moest de auto's van de Duitsers onderhouden. Soms moest er stof gezogen worden, dan luisterde hij ondertussen stiekem naar de radio. Hierdoor bleef bij enigszins op de hoogte van de ontwikkelingen in het land.

Op een keer tegen lagen er veel appels in een schuur of een keuken. Hij heeft toen zijn overalls vol gestopt en is zo de binnenplaats overgestoken. Onderweg hopen dat de bewakers geen argwaan zouden krijgen. Het lukte, waarna hij met de anderen er heerlijk van gesmuld heeft.

Heit heeft altijd gezegd dat hij het, in vergelijking met veel anderen, niet slecht heeft gehad. Dit kwam vooral door dat men hem zo goed gebruikte. Hij had natuurlijk in het Scholtenshuis en in het kamp Amersfoort al het een en ander meegemaakt.

In de brieven wordt gerept over een door Faber gemaakte dienblad. Daar heb ik een foto van gemaakt. Het logo van het Seminarie staat er op. Het was een vreemde gewaarwording toen ik datzelfde patroontje in de vitrine in het herdenkingscentrum terugzag.

Ook vroeg Heit steeds naar Klaas. Dat is een van mijn ooms, die tijdens Heit zijn afwezigheid met Mem's jongste zus Tjitske trouwde, en bij Mem kwam inwonen. Op hun trouwdag kreeg oom Klaas de oproep voor 'Arbeitseinsatz' in Duitsland. Na zijn verlof is hij niet teruggegaan, maar bij Mem bij ondergedoken, waar ook al een andere onderduiker. Vanzelfsprekend wist Heit dit niet.

Dacht Heit te kunnen vluchten als hij min of meer vrijwillig naar Duitsland ging? Deze passages roepen gemengde gevoelens bij mij op, veel vraagtekens.

Wat de foto's betreft: geen idee wie ze gemaakt heeft. De man met het brilletje, linksonder op de foto, is Heit. De foto is gemaakt op de toren van de kapel van het Groot Seminarie. Een van de andere heren moet de latere ontvluchte voorman Siegfried zijn. Zijn achternaam ben ik kwijt. Het laatste levensjaar van Heit heb ik nog

geprobeerd contact te maken, maar hij bleek een paar jaar eerder te zijn overleden. Hij woonde te Apeldoorn aan de Methusalemalaan. Dat wisten wij omdat Sijke, na de oorlog voor gezondheid bij de burens in huis was. Zij zag bij buurman Siegfried een foto op de kast waar Heit op stond. Deze Siegfried is, als Duitser verkleed, op een motor van de Duitsers de poort uitgereden. De wachtpost groette met gestrekte arm. Hoe dat verder is gegaan was Heit niet bekend. Ook al weer jammer dat hij zelf daar nooit meer naar gevraagd heeft.

De brief is te lang om in één Nieuwsbrief te publiceren

In de volgende Nieuwsbrief komt het vervolg

De geschiedenis van het Groot - Seminarie. Deel 13

Kunt u zich nog herinneren? Het vorig deel eindigde met:

Was het eten dan zo slecht, dat het nodig was om zelf te gaan koken? vraagt u.

Hier komt dan het vervolg:

Was het eten dan zo slecht, dat het nodig was om zelf te gaan koken? vraagt u. Het was niet alleen slecht, maar bovendien hoogst onvoldoende. Reeds eerder vertelde ik dat niet alles wat voor ons bestemd was in onze voeding terecht kwam. Voordat het eten op tafel kwam, was er op alle mogelijke manieren van gestolen. Maar naar buiten uit moest natuurlijk de schijn bewaard worden, dat we 'het goed hadden'. Zo toonde bij een bezoek de heer Zijlmans van het Rode Kruis zich verbaasd, toen wij over de voeding klaagden. Kütthe, de opperbaas in Den Bosch, had hem n.l. op zijn informatie, inzage gegeven van de menu's die wij hier te verwerken kregen. Menu's van drie gangen, met vlees, aardappelen en groente, waartegen de heer Zijlmans geen enkel bezwaar kon inbrengen. Tegen het menu hadden ook wij geen bezwaar, maar wèl tegen het feit, dat de werkelijkheid heel anders was en we bij het werkelijke menu van Beekvliet alleen honger konden lijden. Dit bracht ons er toe om de goede gaven, die we van de boeren uit de omgeving kregen in de vorm van groenten en aardappelen en de ingrediënten, die we in de pakketten van thuis ontvingen, zelf tot smakelijker maaltijden dan het Derde Rijk ons verschaftte, te bereiden. En niet alleen dat het smakelijker was, het had toch ook een zekere attractie om zelf zijn potje te koken. Natuurlijk zou het onzin zijn, , wanneer iedereen voor zich alleen ging koken en daarom vormden zich clubjes, de z.g. 'eetkongsi's'. Iedereen had hierin zijn

taak. De een schildte aardappelen, een tweede maakte de groente schoon, een derde zorgde voor het koken en weer een ander zorgde voor de afwas. Er waren wel eens moeilijkheden met de benodigde pannen en servies. Maar daarin waren we vindingrijk. En lenen kon men immers overal. Maar dat er gijzelaar-koks waren, die een op de zolder gevonden geëmailleerde pot de chambre gebruikten om in te koken en om sla in aan te maken, zoals een van onze professoren placht te doen, zal menige huisvrouw toch even een 'ajakkes' ontlokken, ondanks de verzekering dat de 'pan' vooraf goed was uitgekookt. Maar dit zijn uitzonderingen.

Het is ook voorgekomen, dat er een kist met limonade binnenkwam, die bij onderzoek door de wacht bleek uit Italiaanse vermouthe te bestaan. Maar over het algemeen kwamen er weinig van deze ongelukjes voor".

(dit is het laatste van de Gijzelaar R.H. Boer voor wat betreft het Haarens gedeelte. RP)

Een aantal gijzelaars wordt vandaag vrijgelaten uit Beekvliet. O.a. Willem Drees *05-07-1886 lid 2de kamer wordt na 6 dagen hier te zijn geweest weer vrijgelaten. En Romme ?

12 mei '42 - De eerste gevangenen, worden in het "Haarens-inschrijfboek" ingeschreven. (NIOD - nr. 428611 / Doos - nr. 2506)

Uit bovenstaande blijkt dat in Haaren al eerder gevangenen zaten. Dit blijkt ook uit de nummering en de data van de gevangenen. RP.

De ingeschreven gevangenen worden in twee categorieën onderscheiden:

1. Grenzübertritt (Grenzü)

2. Untersuchung (U.)

Maar dat zegt alleen maar iets over hun binnenkomst. Wat verder met hen gebeurt zal pas later duidelijk worden, na diverse verhoren.

Is het de 'Amersfoorter' Lou de Koning, die - als koopvaardijofficier gewend was om een logboek bij te houden - naast de kaartenbak ook een Duits inschrijfboek heeft aangelegd om in kort bestek een overzicht te hebben van de gevangenen. Een inschrijfboek in opdracht en goedkeuring van Wacker.

Hierin werd vermeld: inschrijfnummer, achternaam, voornaam, beroep, geboortedatum, geboorteplaats, burgerlijke staat, religie, geslacht, nationaliteit, woonplaats, straatnaam, binnenkomst datum en uur, de strafstaat, vertrekdatum en uur, en opmerkingen.

De informatie die er in staat over de persoonsgegevens is niet altijd waarheidsgetrouw, met of zonder opzet, b.v. een pseudo-naam, onjuiste leeftijd, een onderduikadres en voor de joden een andere godsdienst bijv. evangelisch.

Het 'Inschrijfboek' eindigt op 19-05-1944. Dan komt er een tweede boek, het z.g.n.: 'Cellenboek'.

Hierin worden alleen alfabetisch vermeld: Achternaam, inschrijfnummer, Sachbearbeiter, celnummer, en vertrekdatum.

Haaren is waarschijnlijk het enige kamp in Nederland dat zo'n boek heeft. Voor mij (RP) heeft dit inschrijfboek mogelijkheden geboden om veel informatie te reconstrueren naar een chronologisch overzicht.

Er zijn ± 1350 gevangenen geweest, die opgepakt werden voor 'Grenzübertritt'. Dit waren parachutisten, piloten, joden, onderduikers, ontsnapte gevangenen en andere

gezochten.

Er zijn ± 1755 gevangenen geweest voor "Untersuchung". Een aantal van hen is vrijgelaten, een aantal is gefusilleerd, een aantal is in kampen omgekomen. Anno 2007 is bekend, dat ± 605 gevangenen, waarvan ± 150 joden en 10 kinderen zijn omgekomen. O.a. in Vught zijn ± 80 personen gefusilleerd.

Dit is Ha.nr.1 Wout van den Breekel in 1942.

Wout is in 2006 overleden in Oisterwijk.

"Der Erste Häftling":

Ha.nr. 1 Wouterus v.d. Breekel *10-06-22 Oisterwijk 'Schuhmacher' woonende Hoogstraat A.183 Oisterwijk. Hij komt uit Turnhout, België en wordt 12-05-42 om 14.00 uur met nog 16 anderen - wegens Grenzübertritt – grensoverschrijding afgeleverd.

Tijdens een bezoek aan Wout vertelt hij: "In die tijd waren we op bezoek bij familie, een tante van mijn verloofde in Poppel, België. We waren met z'n vieren: mijn verloofde, mijn schoonvader Ha.nr.14 Carolus Spruijt en zijn vrouw. We stonden voor het café dat dicht was, een paar honderd meter over de grens. De vrouwen wa-

ren achterom gegaan van het café en wij stonden aan de voorkant. Toen kwamen er twee Grüne Polizei langs en vroegen naar onze papieren en het bewijs dat we de grens over mochten. Deze hadden we niet. En voor dat de vrouwen het in de gaten hadden werden we afgevoerd naar het grenskantoor waar zich nog andere personen bevonden, die opgepakt waren. Samen werden we naar een door de Duitsers in de buurt gevorderd kasteeltje, het 'kasteeltje' van de Nieuwkerkse baron, op het landgoed 'Schrieken' vervoerd. Even later werden we ingesloten en we brachten daar de nacht door. De volgende dag werden we naar Turnhout, België, "Hotel du Golf" gebracht. Vandaar uit werden we, 16 mannen, in een overvalwagen naar Haaren gebracht, waar we na binnenkomst door de hoofdingang op de gang op een rij met het gezicht tegen de muur werden geplaatst. In een verhoorkamertje naast de hoofdingang werden we door een Duitser ingeschreven op kaarten en ondervraagd wat we in België gingen doen, enz. En dat zou in de dagen daarna nog verschillende keren gebeuren.

Zijn celnummer weet hij niet meer, wel dat ze met tweeën op een kamer lagen en dat ze aan de westkant / -vleugel van het seminarie zaten, want hij kon Oisterwijk zien liggen. Nog geen 5 km van zijn ouderlijk huis!

De vrouwen wisten niet waar de mannen naar toe waren gebracht. Ze zijn in Tilburg, Haaren en in St Michielsgestel geweest, om te zoeken, maar hebben hen niet gevonden, zo vertelde zijn verloofde, nu al jaren lang zijn vrouw.

Wout weet nog dat ze in 'n gedeelte van de eetzaal moesten eten (Osalonpap) Streng afgescheiden en ze mochten niet in contact komen met de gijzelaars die ook in eetzaal waren.

Ook vertelde hij dat ze ijzerstaven hebben gelost, die bestemd waren voor de bouw van tralies voor de ramen. En dat een jood de hele dag de gangen moest dweilen, steeds maar weer opnieuw. Na 60 jaar is het moeilijk om alle details nog te kunnen herinneren.

Na drie weken mocht iedereen, ook zijn schoonvader Carolus en Ha. nr.5 Toon Korthout (*01-10-22 † 11-12-2004 Boxtel RP) uit Berkel-Enschot, later wonend in Boxtel, naar huis. Ze hadden niets anders gedaan dan de grens overschreden zonder toestemming. Dat was hun enigste vergrijp.

Thuis gekomen zat Carolus onder de vlooiën. Zijn dochter moest haar vader ontvlooiën en flink schoon boenen. Zijn kleren heeft hij niet meer gedragen, die werden verbrand.

Wout werd later opgeroepen om naar Duitsland te gaan werken. Maar hij dook onder. In januari '44 werd hij opgepakt en naar Amersfoort overgebracht, waar het heel wat slechter was dan in Haaren. Ze moesten met zijn honderden als dagbesteding steeds in de ronde lopen. Na drie maanden moest hij naar Stolberg bij Aken om daar te werken.

Hier had Wout geluk. Een goede SS'er werkte mee om zijn papieren te vernietigen en een nieuwe Ausweis aan te vragen met als doel zijn woonplaats Kerkrade te laten zijn, want dat lag dichtbij Venlo. Wout zou in ruil daarvoor goederen meebrengen als hij met verlof zou gaan, Maar Wout kwam niet meer terug in Duitsland; hij dook weer onder tot na de bevrijding". (zijn Ausweiskopie is in het bezit van de Gedenkplaats RP)

Ha. nr.7 Maria Theresia van Lisdonk
"Die Erste Frau":

Ha. nr.7 'Ria' Maria Theresia van Lisdonk

*01-10-22 Goirle. Zij is de eerste ingeschreven vrouw. En zwanger van haar tweede kind. Zij is een van de twee dochters van Jan van Lisdonk en woonde in een winkel links naast het postkantoor te Goirle.

foto van 'het later geboren kind'

Het eerste contact dateerde uit de jaren

direct voor 1940 bij de familie Van Lisdonk, hoek Tilburgseweg-Molenstraat. Ook de Beverwijker Wim Walthuis kwam gedurende de mobilisatie in het royale hoekhuis. De dienstplichtige onderofficieren waren vooral actief in de Nederlands-Belgische grensstreek. Walthuis was gelegerd in de Willem II-kazerne in Tilburg en huwde met een dochter van Jan van de Lisdonk.

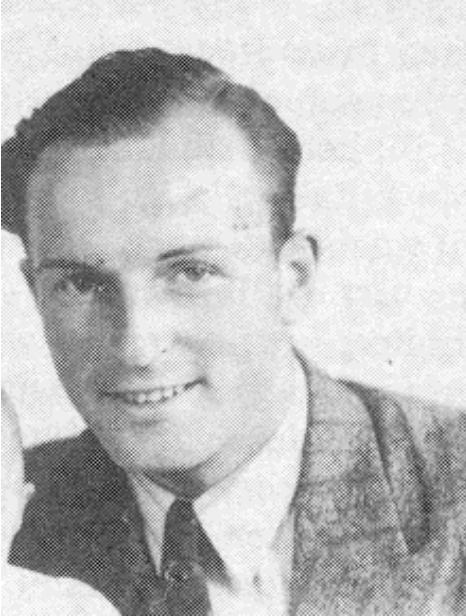
Wim Walthuis stond op het punt een tweede kind aan het eerste toe te voegen. Wim leek een attente vader die als opportunist gekozen had voor de "gemakkelijke" kant.....[.]

"Tien dagen in Haaren"

Begin '42 maakte Ha. nr.16 Wim Walthuis een 'toevallige' fietstocht over de Alphense Baan in Goirle en werd 'toevallig' gegrepen door de Duitse SS-ers. Hij belandde met zijn zwangere vrouw Ha.nr.7 Ria in Haaren. Daar werden juist de eerste 'slachtoffers' van het beruchte 'Engelandspiel' binnengebracht. Terwijl zijn echtgenote de gangen van het voormalige seminarie moest schoonmaken, werd Walthuis streng verhoord. Hij hield vol dat hij 'per ongeluk' tussen smokkelaars terecht gekomen was. Ria (Maria) kon ernstige beschuldigingen van de hand wijzen vanwege haar aanstaande moederschap. 'Wim zou in deze situatie nooit een ontsnapingspoging naar Engeland ondernemen. Dat moesten de SS'ers maar uit hun hoofd zetten'. Kortom, na tien dagen van verhoor en angst viel de 'Haarense' deur achter Wim en Ria dicht. Ze werden om 14:30 uur vrijgelaten.

Dit voorval noopte de voormalige vaandrig tot nog meer voorzichtigheid. Hij was niet zomaar werkzaam bij "Weyss und Freytag". Gelukkig had hij bezwarende

papieren tijdig kunnen laten verdwijnen alvorens hij werd ingesloten in het ‘kasteeltje’ van de Nieuwkerkse baron en even later in “Hotel du Golf” in Nieuwkerk alvorens afgevoerd te worden naar Haaren.

Ha.nr.16 Wim Walthuis, een vaandrig uit Beverwijk, die de Goirlenaar Wim van Boxtel naar IJmuiden haalde, omdat Wim van Boxtel voor ‘Pijnenburgs weverijen’ werkte te Goirle en in Duitsland moest gaan werken. Dat betekende in feite niet meer dan het uitbuiten van zijn mogelijkheden. Als hoofd van de loonadministratie kon Wim Walthuis bij het Duitse Bouwonderneming “Weyss und Freitag” meer doen dan wie ook regelen. Zij werkten voor ‘Oganisation Todt’ (Frits Todt verongelukte in 1941 met een vliegtuig en werd opgevolgd door Albert Speer, architect. Deze Albert Speer werd minister en komt op het ministerie van Bouw & Bewaking

en wordt een grote vriend van Hitler. Na de oorlog krijgt Albert Speer 20 jaar gevangenisstraf (tot 1966). Albert Speer overleed op 01-09-1981).

Er was altijd wel een iets te regelen. Zo gingen de Goirlenaar Van Ostade en de Tilburger Ha.nr.2674 Ben van Huygenvoort eveneens naar de werkplaats aan de Kanaalstraat te Beverwijk.

Al in juni '41 had Wim van Boxtel contact met Ha.nr.2722 Harrie Verbunt over ont-snappings-mogelijkheden Voor Walthuis waren dit zaken van marginale betekenis. Veel meer moeite had hij met zijn vader. Op het eind van de oorlog had Wim zijn vader de werkelijke reden verteld waarom hij werkzaam was bij de Duitse bouwonderneming! Inlichtingen, sabotage! In noodeditie ‘Vrij Nederland’, nieuwsblad voor Kennemerland nr 169 van donderdag 24 mei 1945. staat het beschreven: Wim Walthuis doet verslag van zijn illegale werkzaamheden.

Het stuk staat in onderstaand boek **Aramits**, waarin Walthuis de sluier oplicht van zijn verzetsbezigheden.

“Om kort te gaan in den loop van precies tweeënehalf jaar zag ik kans, gegevns over niet minder dan vijf- á zeshonderd bunkers, veldstellingen, weerstandsnesten en andere verdedigingswerken tusschen Zandvoort en Wijk aan Zee te verzamelen en door te geven. Het sluitstuk van mijn spionnenloopbaan was, dat ik een “juweel-van-een-map” liet verdwijnen, waarin zich alle benodigde gegevens bevonden voor den bouw van elk mogelijk type gevechtstelling. Dát was teveel om te kopiëren. Bovendien slaagde ik er voor het eerst niet in het ongemerkt te doen. Er was haast bij, véél haast, want de “Organisation Todt” stond op het punt te vertrekken. Onderduiken was dus het parool, en dat deed ik dan ook grif.

Vlak daarop vertrok de "O.T." naar de IJssellinie en hieraan dank ik het, dat zij nu nog niet beter weten of ik was een doodon-schuldig loonboekhoudertje, die zich op zijn manier inzette voor den strijd om een betere maatschappij. En dat wás ik toch ook!?

"Ik heb gedaan wat ik dacht dat ik moest doen. De enige kunst was om onopge-merkt te blijven. Daarom zijn erg veel verhalen over het 'verzet-indianenstory's. Mijn eigen vader liet ik in de waan dat ik voor de Duitsers werkte.

Je had een contactadres en je moest zorgen dat het daarbij bleef. Ik heb meegemaakt dat een compagnon van me op de wagen van onze knokploeg me vertelde dat er een 'hoge' van het verzet in Beverwijk moest wonen. Met mij ging hij alle namen na en concludeerde dat 'ik' het moest zijn. 'Maar dat is te gek liet hij er opvolgen....'

Na de oorlog was hij een beetje boos toen bleek dat zijn conclusie juist was. Ik moest hem in de waan laten, want dat was binnen het werkelijke verzet de enige kans om te overleven. Overigens moest je geluk hebben. In 1944 hebben de Duitsers mijn hele woning overhoop gehaald. Gewoon boven op een zogenaamde buffetkast lagen rollen met geheime tekeningen. Ze keken in de kast en eronder maar ze vergaten verder te kijken dan hun neus lag was...."

Spion Walthuis behoorde bij de groep die 'voor het oog van de wereld fout was', maar hij heeft er niet onder geleden. Integendeel. Na zijn activiteiten bij de 'B. S.' (Binnenlandse Strijdkrachten) bouwde hij een voorspoedige militaire carrière op. Hij was ondermeer werkzaam in Harderwijk; docent aan de K.M.A. in Breda en tot voor kort directeur "Hogere Krijgsschool" in Den Haag. Momenteel leeft hij als brigadegeneraal der Infanterie b.d. in Prinsenbeek nabij Breda, sinds 1985 als

generaal/majoor b.d. Als persoonlijk vriend van Prins Bernhard ontving hij, op verzoek van de prins zelf, in september 1983 in Waalre uit handen van Z.K.H. het Verzetskruis. Walthuis had er zelf niet om gevraagd noch kennissen noch familieleden. Walthuis vroeg niet om onderscheidingen en praatte liever niet over de periode 1940-1945. Wel sprak hij zijn teleurstelling uit over het feit dat hij van alle jongens die hij gedurende de oorlogsjaren uit handen van de "Arbeidsinzet" heeft weten te houden, nooit meer iets gehoord had .....

Boek: Aramits / Grijs Verzet
van Ed Brok 1985

Nevenstaande boeken zijn op locatie verkrijgbaar. Toezenden kan ook waarbij verzendkosten in rekening worden gebracht.

Bestellen kan:

telefonisch elke eerste woensdag van de maand: 0411 628 162 tussen 10:00 en 16:00 uur

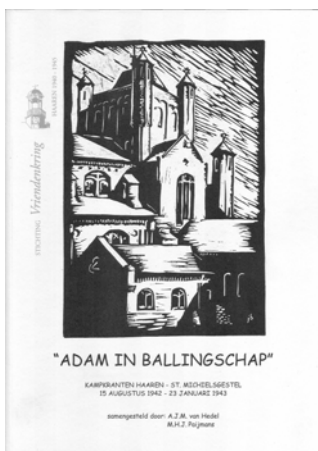
schriftelijk adres: Raamse Akkers 15.
5076 PC HAAREN

Vermeld svp tav de Gedenkplaats
of per

e-mail: info@gedenkplaats-haaren.nl

Boekenlijstje

	--Euro's--
Adam in Ballingschap, de gijzelaarkranten van Haaren en Sint Michielsgestel	15,00
Van Seminarie tot Cello	15,00
Boek, Haaren in Oorlogstijd	15,00
Lesbrief, Haaren in Oorlogstijd	5,00
Oorlogsdagboek van Joseph Bukkens	17,95
Indische Gijzelaars in Haaren en in Sint Michielsgestel	30,00
Video van de opening op 12 mei 2000	11,35
Postkaarten per stuk/mapje	0,90/6,80
Poster van de poort	1,00
Nieuwsbrieven /stuk (zolang de voorraad strekt)	1,50
Haar-Inder	11,00
“Overtollige boeken”	variabele prijzen